

Europas sidste diktator:

Massemedier er destruktive og skal kontrolleres

Lige bag ved Polen hersker Victor Lukashenko på 14. år over Hviderusland. Hans metoder til at udsulte medierne er helt uden omsvøb: Journalister skal stækkes for at beskytte Statens sikkerhed. Medierapport fra Europas sidste diktatur, hvor en lille flok uafhængige medier holdes i live af midler fra blandt andre Danmarks naboskabsprogram.

Minsk? Hvor ligger Minsk?
Udenfor!

Ordvekslingen foregår mellem to ekspedienter i tax-free shoppen i København, da jeg er på vej til Hviderusland for at bidrage til evalueringen af, hvad det hviderussiske journalistforbund har fået ud af danske midler fra udenrigsministeriets naboskabsprogram.

Og Hviderusland er i sandhed udenfor. Ekspedienterne mente naturligvis uden for EU, men landet er også uden for det gode selskab. Med god grund. I 14 år har enehersker Lukashenko brugt udspekulerede midler til at begrænse frie medier og alene i 2006 anvendte han 320 mio. kr. på at støtte regeringsloyale medier. Han er så sikker på sin magt, at han i februar sagde følgende til journaliststuderende på Minsk's Universitet – ifølge det statskontrollerede nyhedsbureau, Belarusian Telegraph Agency:

”Massemedier svinger våbnet med den mest destruktive magt og skal kontrolleres af Staten. Når jeg begrænser journalisters arbejdsbetingelser på nogle områder, gør jeg det udelukkende for at beskytte Statens sikkerhed.”

Trods talrige forhindringer **er** der uafhængige medier i Hviderusland. Dagen efter min ankomst besøger jeg en afdeling af det uafhængige journalistforbund fire timers kørsel mod øst, helt op til den polske grænse. Afdelingen består af 10 journalister og to layoutere på avisen Slonim Gazetta. De befolker et usselt aflangt lokale på højst 30 m² i en ramponeret industrikoløs i byens udkant.

Selv om avisens lejemål netop er opsagt, og de praktiske forhold er elendige, hersker der en optimistisk stemning i lokalet, hvor den lokale kredsformand, en kvindelig journalist midt i 20'erne, fører ordet. Olga Femmkedith fortæller, at avisen har overhalet den statskontrollerede konkurrent i oplag. Byen og det omliggende distrikt har 80.000 indbyggere, og med 7.000 solgte aviser har Slonim Gazetta distanceret sig med hele 2000 i forhold til den statsstyrede avis. Helt omvendt er det med lønnen. De uafhængige journalister tjener omkring 2500 kr. om måneden, mens de regeringstro kolleger typisk kan regne med mindst det dobbelte i lønningsposen.

Ikke-eksisterende afdeling

Olga Femmkedith er ikke rigtig formand, for afdelingen eksisterer ikke. Det har nemlig ikke været muligt for den at finde et lokale, som kan anvendes som adresse. Og uden adresse kan man ikke registreres og er dermed i praksis ikke-eksisterende. Hvis medierne omtaler afdelingen, falder en advarsel og siden bøder.

Olga Femmkedith fortæller, at avisen er i gang med en kampagne under overskriften 'Vær ikke bange for at spørge'. På den måde beder de læserne være kritiske og stille spørgsmål, som avisen forsøger at få svar på. Ofte betyder det henvendelser til myndighederne, som dog sjældent svarer. Avisen havde for eksempel en artikelserie om torturlignende forhold for unge soldater. Den regionale militærledelse fik tilbudt at komme med sin egen version – over en hel side. Men der kom aldrig en linje.

Vi skal altid stille spørgsmål

Det er vigtigt at blive ved med at stille spørgsmål, siger Olga Femmkedith og understreger, at kampagnen er dobbelttydig. Opfordringen gælder også journalisterne selv. Hun erkender, at hun selv er nervøs for at stille spørgsmål til topembedsmænd i distriktet eller regionen, og hun er overbevist om, at embedsmænd ligefrem belønnes for at holde kritiske journalister som hende selv stangen.

"Vi kritiseres af myndighederne for altid at skrive negativt. Men læserne synes, vi er for pæne."

Jeg beder hende give eksempel på kontroversiel journalistik, som hun og kollegerne er stolte over. Det viser sig at være en reportageserie om en fattig og udstødt kvinde, som levede alene i et ubeboet skovområde. Hun var døden nær, men avisen bragte hende mad og hun kom til hægterne. For en dansk journalist er det en god historie, men kontroversiel? Jo, her i et hjørne af Europas sidste diktatur er det bestemt ikke god skik at offentliggøre dokumentation på social nød.

Faglig stolthed – på trods

Redaktør Viktor Volodashchuk fortæller, at rygtet om det danske besøg er løbet i forvejen. Hans kollega på den statskontrollerede avis har bedt om at måtte deltage. Du er velkommen, hvis du melder dig ind i forbundet – ellers har du ikke noget at gøre, lød svaret. Redaktørens medarbejdere griner over genfortællingen.

Stemningen i lokalet oser af faglig stolthed, som nærmest øges i takt med beretningerne om myndighedsforhindringerne. De få kiosker i byen må ikke sælge avisen, som derfor falbydes af ældre kvinder på gadehjørner. Den vigtigste distributør har netop opsagt samarbejdet, og det er længe siden, at byens egne trykkerier turde trykke avisen. Derfor køres materialet i elektronisk form hele vejen til Minsk for at blive trykt og returneret til Slonim. Enhver støtte til lokale eller nationale medier, f.eks. fra udenlandske sympatisører, skal registreres og er skattebelagt. "Så snart det går godt, stikker myndighederne en kæp i hjulet, senest med at presse ejeren af huset her til at opsiges os," siger Viktor Volodashchuk.

I centrum af Minsk oplever jeg atter forhindringerne under et besøg på Belarusian Market, en analyserende erhvervs-uge-avis, der blandt fem andre landsdækkende og 12 regionale aviser udgør den samlede bestand af uafhængige medier i et land med 10 mio. indbyggere.

"Det er ikke politisk, men økonomisk pres, der gør udvikling umulig. Vores lejemål er netop opsagt, og det eneste, vi har kunnet finde i stedet, er halvt så stort og dobbelt så dyrt," lyder det

opgivende fra chefredaktør Viachaslau Khadasouski. Han har ellers grund til stolthed. Avisen er på 12 år blevet en betydelig faktor for erhvervslivets meningsdannelse og har 32 ansatte.

Utallige benspænd

Han beretter om en nærmest endeløs række af myndigheds-benspænd. Kravet om, at bladet ikke må hæve prisen med mere end fem pct. om året. Det totale fravær af statslige annoncer, hvorimod f.eks. Volkswagen og Toyota tolereres, fordi deres usårnlige hovedkontorer ikke ligger i Hviderusland. Kiosker, som afviser at sælge og en absurd maksimumsgrænse på abonnementsantal i distrikterne. Sølle fem aviser pr. 30.000 indbyggere!

Alligevel er visse forbedringer lykkedes, men kun i kraft af støtten fra det danske naboskabsprogram. Det gælder nyt design og fire-farve-tryk, som allerede har forbedret annonceindtægterne og nu skal komme onlineudgaven til gode.

Viachaslau Khadasouski fortæller, at de vigtigste kilder aldrig kan citeres. Journalisterne møder dem på caféer eller privat for at blive i stand til at modstå propagandapresset fra især ministeriet for statistik, som senest har hævdet, at Hviderusland er et af verdens mest velhavende lande, rigere end Danmark.

I et nedslidt lokale i Minsk på 30 m² gør formanden for Belarusian Association of Journalists Zhanna Litvina status efter de første ti år, hvoraf Danmark har støttet foreningen i de seneste fem:

”Lukashenko gør alt for at skabe et smukt billede af Hviderusland i Europa, men billedet er ekstremt forskønnet. Da vi ikke har udenlandske mediekoncerner i landet overhovedet, kan vi ikke få balanceret billedet. De internationale nyhedsbureauer og medier holder til i Moskva og vier os ikke megen opmærksomhed.”

Zhanna Litvina er formand for 1200 journalister og mediechefer og chef for otte ansatte. Belarusian Association of Journalists, BAJ, er ikke en fagforening i vestlig forstand. Nærmere en paraplyorganisation for ikke-statslige medier.

”Vores journalistforbund er ikke en traditionel fagforening – endnu. Både chefer og journalister står sammen i foreningen for at hævde uafhængigheden. Kampen for uafhængighed er vores samlende faktor,” siger hun og suppleres af bestyrelsesmedlem, Ales Lipay, adm. dir. for det største, uafhængige nyhedsbureau BelaPAN, hvis medarbejdere alle er på individuelle kontrakter:

Overenskomster – en by i Rusland

”Jeg er klar til at forhandle overenskomstlignende forhold, når situationen normaliseres. Måske forbedres situationen ved næste præsidentvalg i 2011. Indtil da er den vigtigste opgave for BAJ at forsvare de uafhængige medier med især retshjælp ude i regionerne, hvor myndighedernes chikane er mest udbredt.”

BAJ har haft en pæn fremgang af unge medlemmer som følge af de dansk-støttede kurser i organisering og journalistik. Den unge BAJ-konsulent Andrus Klikunou fortæller, at de unge er begyndt at spørge ham og hans kolleger om deres rettigheder og efterlyse kollektive aftaler:

”Vi har en række standardkontrakter i skuffen, som kan bane vejen for noget, der minder om jeres overenskomster. Men jeg tror ikke på, at de kommer i brug, før vi opnår en vis liberalisering. Måske efter 2011,” lyder det opgivende fra Andrus Klikunou.

Netchikane

De ansatte i BAJ oplever dagligt at få sendt emails fra tilforladelige organisationer som pressefrihedsforkæmperne i Article 19. Men disse mails er ikke sendt fra Article 19, ej heller den medfølgende virus. Et nyt spamfilter fanger dog de fleste af sådanne mails.

Den seneste chikane mod BAJ handler om brug af en ”upassende” artikel på foreningens website. Artiklen skulle angiveligt stamme fra BAJ-bladet Abajour, som dog aldrig har bragt den. Ukendte gerningsmænd ’klippede’ artiklen og hackede den ind på BAJ’s website. Sagen kører endnu og er formentlig en medvirkende årsag til, at BAJ snart må forlade sine kontorer i en ukendt periode på grund af en renovering, som ingen tror på vil finde sted.

Sejr eller paradenummer

Lige før min hjemrejse kommer en opløftende melding: Aliaksander frigives om et par timer! Aliaksander Zdzvishkov afsoner tre års fængsel for at have bragt en af de danske Muhammedtegninger i sin avis Zhodna. Men nu har højesteret nedsat straffen til tre måneder, som han har udstået, og derfor kan han forlade fængslet som en fri mand. En sejr?

”Det er naturligvis meget positivt at vores kollega nu er fri. Men det er ren manipulation for at få Lukashenko til at tage sig ud som vogter af menneskerettighederne. Jeg giver ikke meget for den slags paradenumre.”

Da det lille fly letter fra en næsten mennesketom lufthavn på vej mod Tallinn i Estland, tænker jeg på om Ritzau videregiver nyheden om Aliaksander Zdzvishkovs frigivelse, som jeg nåede at ringe hjem. Jo, kan jeg konstatere, da jeg er landet i København. Men ingen medier bringer RB-telegrammet i de kommende dage. Hviderusland er gemt og glemt. Hvad er Minsk? En by i Rusland?

-

Box:

Projekt uafhængige medier i Hviderusland

Den dansk-baserede NGO, International Media Support, driver støtteprojektet i Hviderusland sammen med International Federation of Journalists og Dansk Journalistforbund. BAJ er støttemodtager og udenrigsministeriet finansierer via naboskabsprogrammet.

Formålet er todelt:

1. Udgive informationsmateriale og gennemføre kampagner om kampen for pressefrihed
2. Gennemføre kurser og seminarer for BAJ og dets afdelinger om organisatorisk ledelse, borgerjournalistik samt etik og selvregulering i pressen.

Programmet evalueres i foråret 2008 med henblik på eventuel forlængelse.

